

Metoder og verktøy som er egnet til å fremme samarbeid med små barn

Kort oversikt for barnevernsarbeidere

Dette dokumentet er en del av det europeiske Erasmus+ KA202-prosjektet, "Participation and Collaboration for Action", akronym PANDA, sept. 2020 – august 2023. Prosjektet involverer 4 europeiske universiteter: Artevelde University of Applied Sciences (Belgia), Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (Norge), Queen's University Belfast (Nord-Irland) og Universidad Complutense de Madrid (Spania). Det involverer også 4 organisasjoner: Growing Up (Belgia), Trondheim Kommune/Link -BRA(Norge), Voice of Young People in Care, VOYPIC, (Nord-Irland) og Fundación Secretariado Gitano, FSG (Spania).

Denne rapporten er utarbeidet av Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Forfattere: Juul Randi, Husby Inger Sofie Dahlø, Saenen Virna, Eerdekens Wendy, Heirbaut Eva, Mercado García Esther, Blanco Carrasco Marta, Mc Cafferty Paul, Winter Karen, Corchado Ana, Dorado Ana Leyra Begoña, Fylkesnes Ingunn, Skrove Gaute.

Til norsk ved Inger Sofie Dahlø Husby

Innhold

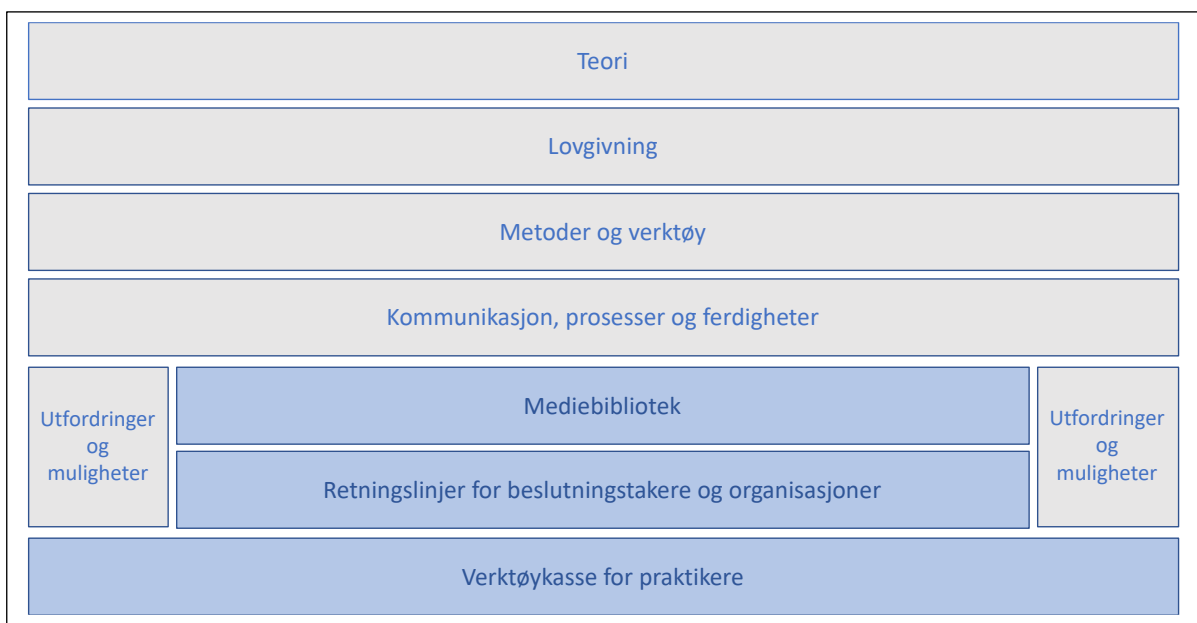
Innledning	5
1. Hvordan forstå uttrykket «verktøy og metoder»?.....	6
2. Samtalemeter7	7
3. Kommunikasjon med 0-3 åringer.....9	9
4. Kontaktetablering og bruk av pedagogiske hjelpemidler.....10	10
5. Verktøy som er egnet til å stimulere barns fortellinger	11
6. Verktøy for å styrke barns deltagelse i lokalmiljøet	20
7. Digitale ressurser i kommunikasjon med barn	20
8. Fristende å velge kjappe løsninger!.....	23
9. Konklusjon.....	23
Oversikt figurer.....	24
Referanser	25

Innledning

PANDA-prosjektet har som mål å fremme småbarns (12 år og under) deltakelse og medvirkning i beslutningsprosesser på tvers av land i Europa, gjennom å styrke fagfolks samarbeid med barn i kontakt med velferdstjenester, spesielt små barn i kontakt med barnevernet.

Under ledelse av 8 partnerorganisasjoner fra fire land, Belgia, Spania, Norge og Nord-Irland (sosialarbeidere, ledere, politiske ansvarlige, forskere og undervisere), har prosjektet satt seg tre mål:

- lage et mediebibliotek som kan bidra til å øke fagfolks ferdigheter og kunnskap om samarbeid med små barn
- utarbeide overordna retningslinjer/prinsipper som kan hjelpe politisk ansvarlige og organisasjoner til å realisere også små barns rett til deltagelse og medvirkning
- tilby undervisere nye verktøy og metoder til bruk i opplæring av studenter og ansatte i barnevernet.

Figur 1: Konsept Panda (2022)

Formålet med oversikten er å beskrive spesifikke metoder og verktøy som kan inspirere barnevernsarbeidere til å samarbeide med små barn. I tillegg beskriver oversikten pedagogiske verktøy som kan være nyttige når barnevernsarbeidere skal legge til rette for barns deltagelse og medvirkning og kommunikasjon med yngre barn.

1. Hvordan forstå uttrykket «verktøy og metoder»?

Dagens barnevernsarbeidere benytter ulike verktøy og metoder i arbeidet med barn og familier. Begrepene «verktøy og metoder» blir gjerne benyttet om hverandre i det daglig arbeidet og fungerer som synonyme begrep.

I faglitteraturen blir prosessen i sosialt arbeid med barn og familier delt inn i faser: melding/henvisning, informasjonsinnhenting og undersøke, planlegging og oppfølging, evaluering og evt. avslutning eller nye tiltak. I disse fasene kan det benyttes ulike verktøy og metoder.

For å kunne skille mellom begrepene verktøy og metode, kan verktøy forstås som en samlebetegnelse for ulike materialer, spill, aktiviteter, lek, kunst og interaktive og elektroniske medier og som er egnet til å styrke barns medvirkning, etablere relasjoner og få til samtaler med små barn (Lefevre, 2018, pp. page 185-206).

Metoder er et begrep som refererer til måten verktøyene kan benyttes på, prosessene, praksisene og tilnærmingene. Når metodebegrepet knyttes til samarbeidene, kommunikative, samtalende og deltagende praksiser med barn, som i denne oversikten, viser begrepet metode til valg av tilnærming (f.eks. dialogisk tilnærming eller narrativ tilnærming) og praksiser der barnevernsarbeider anvender noen av verktøyene (som nevnt ovenfor) på en bestemt måte.

Forskning viser at bruken av pedagogiske verktøy og metoder i sosialt arbeid med barn er mangelfull og at barnevernsarbeidere viser manglende ferdigheter i lek. (Ferguson, 2016; Husby, Slettebø, & Juul, 2018; Ruch et al., 2020). Forskning viser også at barnevernsarbeidere mangler ferdigheter i kommunikasjon med barn (Ferguson, 2016; Ruch et al., 2020; Toros, DiNitto, & Tiko, 2018). Opplæringen i kommunikasjon med barn i kontakt med tjenester må bli bedre for å sikre at barnevernsarbeidere har nødvendige ferdigheter og evner å kommunisere godt med barn (Lefevre, 2017).

I deltakende samtale/kommunikasjonsmetoder er det viktig at fagperson inviterer barnet med i samtalen og skaper et engasjement om felles tema. I faglitteraturen blir det beskrevet ulike metodiske tilnærminger. Når fagpersoner skal velge metode bør vedkommende ta hensyn til om barnet har noen preferanser og ønsker; og videre basere valget på barnets utviklingsnivå, kompetanse, kapasitet, alder, kjønn, eventuell funksjonshemming, seksualitet, religion, etnisitet, språk, kultur og arv samt kontekst. Fagperson bør også tenke gjennom hva hensikten med møtet er (for eksempel om det er å gi barnet informasjon, undersøke barnets erfaringer og forståelse, eller å støtte barnet til bedre å forstå sine erfaringer, følelser og situasjon).

2. Samtalemeter

Den dialogiske samtalemeter (DCM) er et eksempel på dialogisk tilnærming i kommunikasjon med barn. Metoden bygger på teori om barns tilknytning og kommunikasjonsteori (Bunkholdt & Kvaran, 2015, p. 147), samt dialogisk teori og barns kognitive utvikling (Gamst, 2017). Metoden ble opprinnelig utviklet til bruk i avhør av barn (Gamst, 2004), og senere tilpasset samtaler med barn i kontakt med barnevernet (Langballe, Gamst, & Jacobsen, 2010).

Et av grunnprinsippene i DCM er å se/anerkjenne barnet som en viktig og kompetent informant, som er i stand til å fortelle voksne om egne livserfaringer. I fasen med fri fortelling må barnevernsarbeideren lytte mer enn å spørre (Gamst, 2017).

DCM-metoden er faseinndelt og har en systematisk tilnærming; forberedelser, kontaktetablering, innledende prosedyrer, introduksjon til tema, fri fortelling, sondering, avslutning og oppfølging. Fasene ligner metodisk sosialt arbeid generelt. Fasen fri fortelling er et viktig kjennetegn i metoden.

En annen metode er «livsformsintervjuet» som er en dialogisk intervjuemeter brukt i barnevernsarbeid og forskning med barn. Metoden ble opprinnelig utviklet til bruk i forskning av Hanne Haavind (1987). Senere ble den tilpasset forskning med yngre barn (livs-form-intervjuet med 4 – 5 åringer) (Andenæs, 1991). Metoden er mye brukt i forskning med barn (Clifford, Fauske, Lichtwark, & Marthinsen, 2015; Gulbrandsen, 2018; Ulvik, 2007) og i utdanning av barnevernsarbeidere (Gulbrandsen, 2018). Hensikten med metoden er å utforske (få informasjon) om barns hverdagsliv; hva de gjør i løpet av en dag, hvilke rutiner de tar del i og hvem de har kontakt med, og videre hvordan de forstår og opplever hendelser/aktiviteter gjennom dagen.

Når fagfolk benytter «livsformsintervjuet» følger de barnet gjennom dagen og stiller åpne spørsmål knyttet til aktivitetene barnet deltar i fra morgentil kveld. Barnevernsarbeideren kan f.eks. begynne samtalen med å spørre: Hvordan var det å våkne opp i dag, for deretter å følge opp med nye spørsmål basert på svar fra barnet. Erfaringene viser at barnet forteller mer når det blir gjenstand for åpne spørsmål. Hvis det ikke er mulig å følge barnet gjennom dagen rent fysisk, kan det å tegne/illustrere hendelsene i løpet av en dag sammen med barnet, være et godt hjelpemiddel.

Utover de to metodene som er nevnt ovenfor, er det også vanlig at fagfolk benytter følgende metodiske grep i samtaler med barn: i) fasiliteten i form av ord og nikk som oppmuntrer barnet til å fortelle mer ii) tryllespørsmål som stimulerer barnets fantasi iii) parafisering som er å gjenta hovedbudskapet i det barnet sier og på den måten å drive barnets fortelling fremover og iv) det kan være å benytte ulike eksternaliserings teknikker for å gjøre det tydelig for barnet at det ikke er vedkommende som er problemet, men at problemet er problemet (Kvillo, 2021).

Det er også stor interesse blant fagfolk for å benytte samtalemeter som bygger på visualisering. Duplometoden er et eksempel. Ved hjelp av lek med Duplofigurer (figur 2) får barnet muligheten til å fortelle fritt om hendelser og relasjoner i hverdagen (Van Doornik, 2021). Duplofigurene kan ha ulikt kjønn og tilhøre forskjellige folkegrupper (Figur 3 og 4).

Får å lykkes med bruken av ulike samtalemeter, er det en forutsetning at fagperson velger metoder og teknikker som er i samsvar med metoder barnet selv foretrekker, utviklingsnivå, kompetanse og kapasitet, alder, kjønn, funksjonsevne, seksualitet, religion, folkegruppe, språk, kultur og kontekst.

Figur 2: W Eerdeken viser Duplo metoden, NTNU 2017. (Foto av I.S.D. Husby)

Figur 3 and 4: Different gender and ethnicity (Photos by W. Eerdeken 2022)

3. Kommunikasjon med 0-3 åringer

De aller yngste barna er også aktive deltakere i møter med voksne. De er noe mer enn en «interessant gjenstand». I denne oversikten ønsker vi å understreke at spebarn og smårollinger ter seg relasjonelt og gjensidig i møter med voksne og andre barn. Barnevernsarbeidere må kunne opptre fleksibelt og være beredt til å veksle mellom å se, lytte og svare. På nettsiden til organisasjonen 0 til 3 år, [Zero to three](http://www.0til3.no/), kan du finne illustrative eksempler på kommunikasjon med smårollinger (Figur 6).

Figur 6: Zero to three, video: <https://www.youtube.com/watch?v=jwQ0NA7GzEg>

For å kunne kommunisere med før-verbale barn, spebarn og (0-1) og smårollinger (1-3) må barnevernsarbeidere være oppmerksomme på følgende momenter a) ha kunnskap om småbarns utvikling b) ha kunnskap om småbarns kroppsspråk c) være i stand til å legge forlegenhet til side og tilpasse seg barnets utviklingsnivå, og kommunisere på flere måter enn bare med ord. Kommunikasjon kan også foregå gjennom berøring, lyder, grimaser og bevegelser (Figur 7).

Figur 7: Video "[How your baby's sense of sight develops](https://www.babycenter.com/baby/baby-development/how-your-babys-sense-of-sight-develops_10400986)" https://www.babycenter.com/baby/baby-development/how-your-babys-sense-of-sight-develops_10400986

4. Kontaktetablering og bruk av pedagogiske hjelpemidler

Kontakt er en forutsetning for alt samarbeid med barn. Og det kan være lurt å benytte ulike verktøy og aktiviteter for å få til god kontaktetablering. Sosialpedagogikken vektlegger prinsippet om «det felles tredje» i arbeidet med barn og familier. Rent konkret betyr dette at barnevernsarbeideren og barnet møtes på felles arena, går en tur, spiller et spill, tar del i en aktivitet som begge liker. Å engasjere seg sammen med barnet i en felles aktivitet, en aktivitet som også barnet opplever som meningsfull, er med på å bane vei for kontakt og relasjonsbygging. En tillitsfull relasjon gjør det lettere for barn å gi uttrykk for følelser og fortelle om seg selv.

Det finnes en rekke pedagogiske verktøy som er egnet til å understøtte kommunikasjon og praksiser som involverer barn. Det er viktig å velge verktøy i samsvar med barnets kultur og etnisitet, samt å ta høyde for barnets preferanser, dets kapasitet og kompetanse. Noen verktøy er mer egnet til kartlegging (undersøkelser og evalueringer), andre passer bedre til å gi informasjon, gi hjelp og støtte til å forstå seg selv eller støtte generelt. Noen passer best til individuelle samtaler og andre er mer egnet til arbeid med barn i grupper. Et pedagogisk verktøy kan bidra til visualisering av problemer, hendelser og relasjoner; samt bidra til å beskrive familiens historie, det sosiale nettverket, følelser, tanker og opplevelser.

Bruk av verktøy kan bidra til at barn føler seg mer komfortable, selvsikre, åpne, kreative og spontane i møte med barnevernsarbeidere (Doucet, 2019). Verktøy og lek fungerer som språklige uttrykksformer for barn og bruk av verktøy kan bidra til at barn føler seg mer respektert i møte med de voksne. Barnevennlige omgivelser/lokaler gjør det også lettere for barn å meddele seg.

Her er noen eksempler på verktøy: fargestifter og tegnepapir; regneark; samtalebilder eller tegninger som beskriver ulike situasjoner; dukker og figurer; sand, plastelina, maling, leire, sosiale nettverkskart, spill, nettbrett, smart-telefoner, datamaskiner, apper, filmer, musikk (musikkterapi); og barnebøker som setter søkelys på spesifikke emner (misbruk, vold, narkotikamisbruk, psykiske vansker, mobbing, vennskap, omsorg og så videre).

Generelt kan sies at kommunikasjon basert på aktiviteter og samarbeid, gjør det lettere for barn å «snakke» og dele erfaringer og syn på saker og ting. Det handler om å delta i aktiviteter sammen; gjøre hagearbeid, gå tur, leke, spise, lage mat eller dra på en biltur. Mange har erfart at en biltur gir barn trygghet til å snakke og dele personlige erfaringer. Den voksne som er opptatt med å styre bilen får mulighet til å lytte og barnet kan snakke fritt uten å måtte ha øyekontakt (øyekontakt kan noen ganger oppleves som skremmende for barn). Noen barnevernsarbeidere kjører også rundt med en «utstyrsbag» med leker, bøker og teppe. Barnet kan ta teppet rundt seg og følge trygghet og kos. Andre tilnærminger er å gi barnet mulighet til å velge selv hvilken musikk eller lydbok de vil høre på. Variert bruk av verktøy fremmer god kontaktetablering og gjør det trygt for barnet å snakke.

5. Verktøy som er egnet til å stimulere barns fortellinger

Vi har allerede vært inne på at fagfolk kan benytte tegninger, bilder, arbeidsark, arbeidsbøker, dukker og Duplo-figurer for å gjøre det lettere for barn å fortelle om sine livserfaringer. Noen av disse metodene er beskrevet mer i detalj nedenfor.

Tegninger. Barn kommuniserer ofte gjennom tegning. Det kan være nyttig for barnet å få uttrykke seg gjennom tegning og tegning kan bidra til at barnevernsarbeidere blir bedre kjent med barnet. Gjennom tegning kan barnet formidle informasjon om seg selv og sin situasjon, følelser og opplevelser det bærer på. Når barnet får tegne mens det forteller blir det ofte lettere å huske tilbake på opplevelser og hendelser det har vært med på. Tegning bidrar til å redusere stress og «snakkepress» når barn skal snakke om vanskelige temaer.

Barnevernsarbeidere bør ikke fortolke barns tegninger på egen hånd, men de kan høre med barnet selv hvilken mening det legger i tegningen og skrive den ned på et notat eller bak på tegningen. For å vise barn respekt og at vi setter pris på det de bidrar med gjennom tegning, kan vi oppmuntre dem til å signere og datere tegningen. Vi bør også bli enig med barnet om hvem som tar vare på tegningen og hvor vi arkiverer den. Hvis barnet ønsker å beholde det han/hun har laget, kan barnevernsarbeideren spørre barnet om tillatelse til å ta et bilde av tegningen og skrive ned det barnet har å si om den. Det kan også være respektfullt å spørre barnet om tillatelse til å benytte tegningene i møter barnevernsarbeider har med andre voksne om barnet.

«Mitt hus» - Et hus er tegnet på et blankt ark. Barnet tegner familien, og tegner på ansikter (sint, ulykkelig og glad). Huset kan være et utgangspunkt for samtaler om hva som skjer i ulike rom, og i relasjoner mellom familiemedlemmer. Fremgangsmåten blir ofte brukt i etterforskningsamtaler med barn i alderen 4 år og eldre, og i barnevernsarbeid.

The House – Tree – Person (H-T-P) (et hus – et tre – en person). Denne projektive tegneteknikken kan brukes til å innhente informasjon om hvordan en person har det emosjonelt med familien og andre mennesker rundt seg. Som andre teknikker av dette slaget, kan også denne (H-T-P) bidra til å avdekke en persons personlige utfordringer og konflikter som i neste omgang kan bli gjenstand for bearbeiding i «terapirommet».

Samtalebilder. Samtaler med barn basert på bilder kan hjelpe barnet til å ytre seg nyansert og informativt. Bruk av bilder egner seg i samtaler med små barn. Holmsen (2011) beskriver denne fremgangsmåten i boken «Samtalebilder og tegninger» – en vei til kommunikasjon med barn i vanskelige livssituasjoner.

Boken består av et sett med tegninger /bilder av en mus i ulike situasjoner. Det kan stilles ulike typer spørsmål til hvert av bildene. Bildene kan brukes til å komme i gang med en samtale gjennom f.eks. å spørre barnet: Hva skjer på dette bildet? For deretter å følge opp med åpne og/eller fokuserte spørsmål. Barnevernsarbeidere kan f.eks. spørre barnet om det har opplevd noe lignende som på

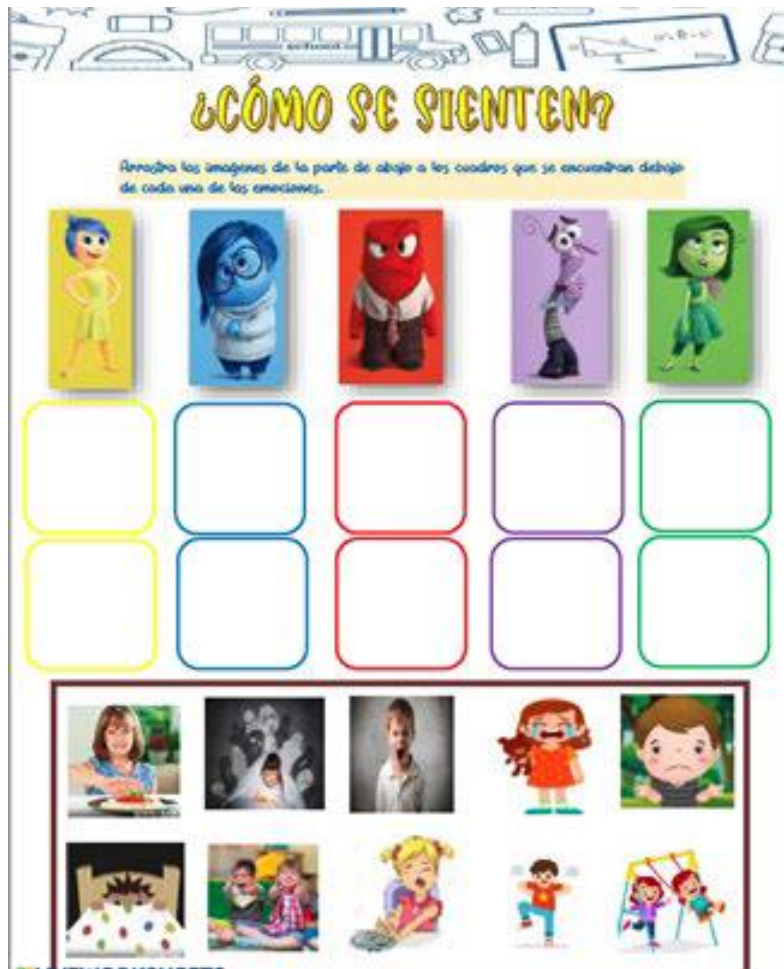
bildet, eller hvordan det er hjemme hos dem (måltider, rutiner rundt leggetid, når voksne blir sinte eller glade osv.). Små barn snakker ofte ut fra egne erfaringer når de gir innhold og lager fortellinger knyttet til situasjonen på bildene (Figur 8).

Figur 8: Kopi av eksempler fra boka til Holmsen: "Samtalebilder og tegninger" – en vei til kommunikasjon med barn i vanskelige livssituasjoner; 2011. Illustrasjoner av Kjell Midthun

Arbeidsark

I kategorien arbeidsark er det mye forskjellig, se figurene, 9, 10, 11 and 12 under:

Figur 9: Følelseslisten <https://www.liveworksheets.com/ij1923871xu>

The Three Houses

The Three Houses method takes the three key assessment questions of Signs of Safety assessment and planning - what we are worried about; what's working well and what needs to happen - and locates them in three houses to make the issues more accessible for children.

House of Worries **House of Good Things** **House of Dreams**

Figur 10: "De tre hus" (Leaflet for Professionals: Signs of Safety. HSCB, Northern Ireland, 2019)

Figur 11: "Trollmannen og feen" (Leaflet for Professionals: Signs of Safety. HSCB, Northern Ireland, 2019)

Name _____ **Age** _____

How happy are you?

friends home

hobbies school

about you family

Thinking about everything we've talked about, on a scale of 0 to 10, where 10 is being as happy as you could be... where are you now?

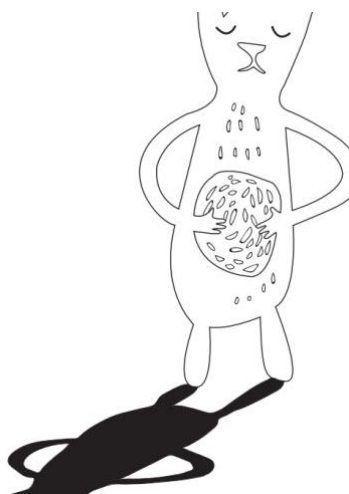
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Figur 12: "Hvor fornøyd er du?" https://nscp.nottinghamshire.gov.uk/media/3r2hxbxa/06d_my_feelings_-_children-1-003.pdf

Arbeidsbøker

Det er en rekke bøker av denne typen også. **The Social Workers' Toolbox** er et flott materiale. Nedenfor viser vi noen eksempler på verktøy som er hentet fra dette nettstedet.

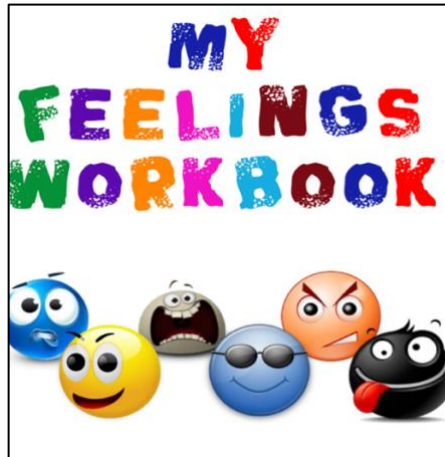
“Vondt i magen” (Tummy hurts), er et verktøy som kan brukes til å finne ut om barn i førskolealder trives og har det bra. Det er laget en “elektronisk -bok”, en film og en tegning som kan skrives ut. Alle hjelpemidlene stimulerer barn til å fortelle hva de har på hjertet (Figur 13).

Figur 13: “Vondt i magen”. <https://www.blakors.no/ressursbank/vondt-i-magen/>

Figur 14: “Alt om meg” <http://www.socialworkerstoolbox.com/all-about-me-direct-work-sheets-activities-booklet/>

Figur 15: «Arbeidsbok om mine følelser» (<https://hope4hurtingkids.com/resources/My-Feelings-Workbook.pdf>)

Dukker og andre figurer

Dukker (Figur 16) og figurer (Figur 17) kan også brukes til å fasilitere fortellinger i samtaler med barn. Fra barn er 3 år gamle kan de bruke tredimensjonale ting (leker, figurer osv.) til å vise frem og snakke om hendelser. Barn kommer gjerne med flere detaljer i fortellingene når de samtidig støtter seg til leken med dukker/figurer. Dette er for øvrig kjent kunnskap innenfor barne- og ungdomspsykiatrien der lekterapi er en anerkjent metode (Kvello, 2021).

Figur 16: R. Juul demonstrerer bruk av kjegledukker fra boka, Drugli, M. B., & Engen, M. (2004). Spør barn få svar! Samtaler med barn om sosiale relasjoner, under PANDAs internasjonale uke, Gent, November 2022. (Foto av I. S D Husby).

African Family 8pc Wooden Block Play Set

Figur 17: Familie fra Afrika, lekesett med trefigurer. <https://coloursofus.com/270-multicultural-toys/multicultural-play-figures/>

Nettverkskart

Dette er et verktøy for å kartlegge barns sosiale nettverk samt forholdet barnet har til menneskene rundt seg. Kartet er formet som en sirkel delt inn i forskjellige deler (kakestykker), et «kakestykke» er familie, et annet slektninger, et tredje er venner og et fjerde skole. Barnet plasseres midt i sirkelen.

Barnevernsarbeider samarbeider med barnet om å tegne inn personer i nettverket og rangere relasjonell nærhet og avstand. Den voksne hjelper barnet til å skille mellom god relasjon, ambivalent, konfliktfylte relasjon og avstand. Kartet kan brukes til å ha en samtale med barnet om relasjoner i hans/hennes sosiale nettverk (Kvello, 2021).

Spill

I denne kategorien finner vi et nyttig verktøy; «**Hei-spillet**» (se Figur 18). Det er utviklet av K. Sommerseth and G. Winsnes (begge er barnepsykologer). Det er et brettspill laget for å stimulere barn i vanskelig livssituasjon og andre barn, til å snakke om følelser. Spillet består av terninger, spillebrikker og spørrekort. Spørrekortene inneholder spørsmål som: Hva liker du å gjøre? Hvor fornøyd er du og opplevelser du har hatt?

Spørsmålene handler om relasjoner, fantasier, selvbilde og andres tanker om forskjellige ting. Både barnet og barnevernsarbeider svarer på spørsmålene. Spillet kan brukes på flere måter; kontaktetablering og relasjonsbygging eller innhenting av informasjon om barnet. Det passer for barn fra barnehagealder og opp til tenårsalderen.

Figur 18: Hei spillet (the Hello Game) (K. Sommerseth and G. Winsnes) <https://www.heispillet.com/>

Vi anbefaler nettsiden Colours of us som ressurs når du trenger spill, bøker og leker egnet for barn fra ulike folkegrupper. (Figure 19)

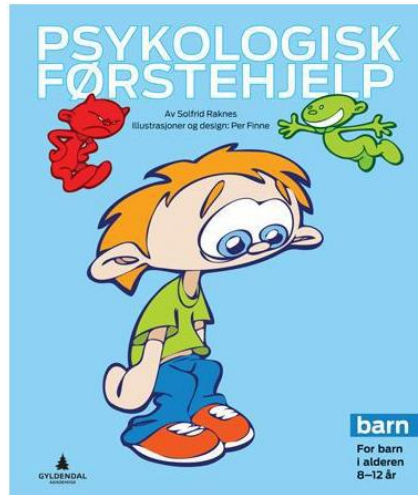

Figur 19: Introduksjonsbilde på nettsiden Colours of Us

Noen spill er utviklet til terapeutiske formål. I slike spill er man ofte ute etter å forstå barns erfaringer og relasjoner i en familiekontekst. Spillene legger til rette for utforskning av følelser samt å hjelpe barn til å sette ord på følelser, opplevelser og vanskeligheter. utfordringer med den slags spill er usikkerhet med hensyn til tolkninger av barns verden og vår evne til å skille mellom barns reelle erfaringer og barns fantasiverden

Et eksempel i denne kategorien er et spill kalt «Psykologisk førstehjelp» (Figur 20). Spillet er utviklet av S. Raknes (psykolog) (2017). Hensikten med spillet er å hjelpe barn med å håndtere vanskelige tanker og situasjoner. Navnet psykologisk førstehjelp påminner om at dette er et spill som er egnet når følelser og tanker oppleves som utfordrende å stå i. Spillet består av et hefte med illustrasjoner og tekster, enkle oppgaver og arbeidsark som kan lastes ned fra nettet, og to figurer som barnet kan leke med for å bli oppmerksom på følelser og nyttige og unyttige tanker.

Verktøyet kan være en hjelp for barn til å lære seg å regulere følelser. Det er lagt opp til at den voksne samtaler med barnet om følgende seks temaer: 1) en beskrivelse av hendelsen, 2) barnets følelser knyttet til hendelsen, 3 og 4) positive og negative tanker barnet har om situasjonen (grønne og røde tanker), 5) refleksjoner over hva barnet kan gjøre for å løse problemet og 6) hvem barnet kan søke hjelp hos. Spillet er laget for barn i aldersgruppen 8-12 år.

Figur 20: Spillet "Psykologisk førstehjelp" ("Psychological First Aid", S. Raknes).

https://www.ark.no/boker/Solfrid-Raknes-Barn-9788205400023?gclid=CjwKCAiAleOeBhBdEiwAfgmXf8lx1DFflN07kgiMQv3zQrE_hiDXQhDMwbh-jncVFdnvLc0m9V67LBoC11cQAvD_BwE&qclsrc=aw.ds

Kunstverksteder

Å delta i kunstverksteder kan styrke barns evne til å gi uttrykk for følelser, samt hjelpe barn med håndtering av sterke følelser. Å være med på kunstverksted kan også gi økt selvtillit og bidra til å redusere angst. Slike verksteder kan stimulere barns kreativitet, bidra til økt konsentrasjon og styrke barns motstandsdyktighet.

Livsbok

Den slags bøker blir brukt til å følge opp barn som bor i fosterhjem (Figur 21) eller adoptivhjem. Hensikten er å hjelpe barnet med å utvikle en positiv identitetsfølelse og gi voksne økt forståelse av barnets erfaringer med separasjon og plassering.

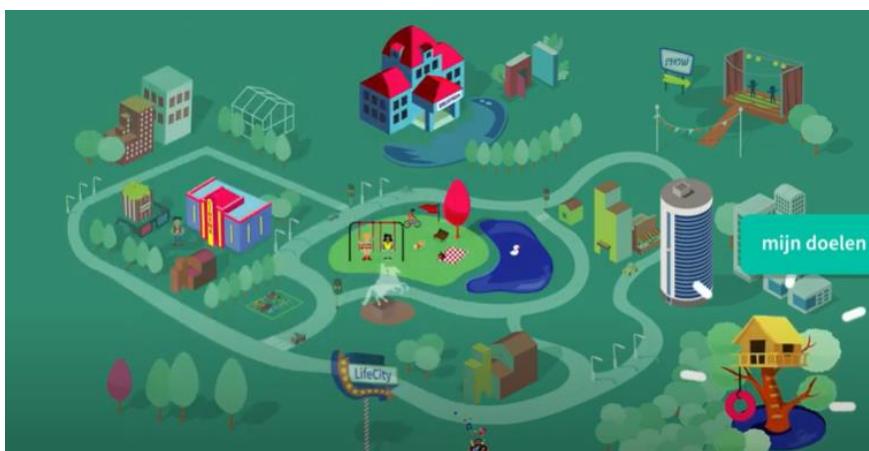
Figur 21: Presentasjon av livsbok <https://www.youtube.com/watch?v=mjzDpLU5a0o> (retrieved 04.05.2022).

6. Verktøy for å styrke barns deltagelse i lokalmiljøet

Barn har rett til deltagelse (medvirkning) i samfunnet generelt og i eget lokalmiljø. Dagens digitale teknologiutvikling har gjort det mulig for barn og unge å bli synlige og delta med sine meninger i verdenssamfunnet, nasjonalt og lokalt. Det sosiale nettverket «Cyber korrespondentene» er et eksempel der barn under 18 år blogger og deltar i diskusjoner over nett om spørsmål og områder der de vil se endringer.

7. Digitale ressurser i kommunikasjon med barn

Appen The LifeCity (Figur 22) og appen “**the Mind of My Own**” (Figur 23) er begge eksempler på digitale verktøy som setter barnet i fokus under samtalen. De kan benyttes på nettbrett eller andre enheter, og er et godt bidrag til å fremme barns deltagelsesrettigheter. Digitale ressurser av denne typen er både en metode og et verktøy. Nettbrettet i seg selv er verktøyet, mens spørsmålene og oppgavene i appen fungerer som en metode som motiverer og veileder barn til å uttrykke seg.

Figur 22: Appen LifeCity. <https://play.google.com/store/apps/details?id=be.hogent.lifecity&hl=en&gl=US>

I appen **LifeCity** kan barnet bevege seg rundt om i byen ved hjelp av en avatar. På den måten får barnet mer kontroll med innholdet i samtalen. Den er designet for og sammen med barn i alderen 6 til 12 år. Hensikten er å hjelpe barn med å gi uttrykk for bekymringer og følelser. Metoden er utviklet av forskere fra HOGENT Belgia.

Appen **The Mind of My Own**, (Figur 23), er også utviklet for å gi barna en stemme slik at de kan bli hørt av fagfolkene. Barna går inn i appen med egne brukernavn og gies mulighet til å kommunisere direkte med fagfolkene over nettet. De kan gi uttrykk for hva de føler, og hva slags støtte de har behov for.

Figur 23: Bilde fra appen “The Mind of My Own”. <https://mindofmyown.org.uk/>

Det finnes også andre nettbaserte tjenester som er laget for at voksne kan nå ut til barn som har opplevd vold, overgrep og mobbing. Her er noen eksempler:

Nettstedet “**Jeg vet**” (“I know”) egner seg for barn i barnehage og skole. Målet er forebygging gjennom mer kunnskap til barn om vold, overgrep og mobbing.

Nettressursen “**Kroppen min eier jeg**” (“I own my body”) – er et undervisningsopplegg om kropp, grenser og seksuelle overgrep. Det er et sett med småfilmer laget for barn i barnehage og småskole. Filmene skal sees av barn og voksne sammen.

“**Hjelp! Pappa slår!**” (“Help! Dad Beats Me!”) (Figur 24)– er film/undervisningsopplegg om vold og overgrep laget for barn på småskoletrinnet.

Figur 24: “Hjelp! Pappa slår” (“Help! Dad Beats Me”). <https://vfb.no/artikler/hjelp-pappa-slar/>

Det finnes en samling med kommunikasjonsverktøy på nettstedet til EU prosjektet «**Participation for Protection**». Verktøyene er tilpasset barn utsatt for vold og overgrep og som opplever det vanskelig å fortelle om dette til foreldre og andre voksne.

Andre nettbaserte kommunikasjonsverktøy som kan brukes av ensomme barn og barn som ikke har noen voksne å dele frykt og bekymringer med. Den digitale teknologien har gjort det mulig for barn å ta direkte kontakt med voksne på egen hånd.

På nettsiden «**Alarmtelefon for barn og unge**» forteller barn til barn om hvilke problemer og bekymringer de kan få hjelp med og de forklarer hvordan barn (7-12 år) kan chatte/snakke direkte med en voksen anonymt. Siden begynner med en liten film der et barn i 10 årsalderen henvender seg direkte til barn som har det vanskelig eller vondt hjemme.

Nettsiden «**Jeg vil vite**» er et annet eksempel. På denne siden lærer både barn og voksne om vold og overgrep. Denne nettbaserte ressursen er designet for å brukes av barn interaktivt.

Det finnes også nettbaserte opplæringsprogrammer der fagfolk/voksne kan oppøve ferdigheter i kommunikasjon og lek med barn. På nettstedet **snakkemedbarn.no** gies det opplæring i samtaler med barn om omsorgssvikt, overgrep og vold. Du gies mulighet til å samtale med barn (avatarer) i ulike aldre. Noen har det vanskelig hjemme, andre strever på skolen eller i barnehagen (Figur 25).

Ole 6 år

Ole trekker seg bort fra de andre barna i barnehagen. Han har sagt noe som gjør deg bekymret.

Figur 25: Et eksempel på en avatar, snakkemedbarn.no

Nettstedet tilbyr også opplæringsvideoer egnet for bruk i kollegagrupper o.l.

Sammen med utvalget av fysiske opplæringsprogrammer som finnes allerede, f.eks «**The play skills training (PST) programme**», utviklet av O'Reilly and Dolan (2016), er de nettbaserte programmene en viktig ressurs i arbeidet med å styrke fagfolks ferdigheter i kommunikasjon og lek med barn. PST er et samtaleopplæringsprogram for barnevernsarbeidere som ønsker lære mer om leketerapeutiske metoder som sandkasse, arbeidsark og tegning.

8. Fristende å velge kjappe løsninger!

Verktøy og metoder kan være nyttige redskaper i samtaler og samarbeid med barn. Bruken kan være til god hjelp for å få orden på tanker, planer og gjennomføring. Samtidig må vi ikke forledes til å tro at det finnes noen «quick fix» løsninger i dette feltet. Vi må passe oss vel for ikke å bruke metodene på en instrumentell måte i håp om raske løsninger. Når vi skal i gang med å involvere familier i kontakt med barnevernet, kreves det noe mer enn innføring av deltagende modeller for så å ta i bruk bestemte verktøy og metoder. En barnefokusert tilnærming til arbeidet med familier, fordrer at alle på alle nivå i organisasjon er dedikert til prinsippet om barns medvirkning (deltagelse). Det er dags for nyskapende løsninger i måten vi jobber med barn og familier på i barnevernet. Det er behov for et oppgjør med den klassiske måten å tenke på, der barnevernsarbeider definerer problemene på vegne av familien og bestemmer hvilke løsninger som er best egnet. I et samarbeid med barnet, familien og andre aktører er partene likeverdige aktører, løsningene samskapes og barnevernet er ikke lenger «eksperten» som vet best. Verktøy og metoder bør være tett knyttet til visjoner og mål i organisasjonen, og bli en del av kulturen på arbeidsplassen. Hvorfor ønsker vi at småbarn (og familien) skal medvirke (delta)? Hvilke grunnholdninger har vi til barn og familier som kommer i kontakt med barnevernet? Når vi er overbevist om merverdien det kan ha at familier og (små) barn medvirker, vil vi bestrebe oss på å opptre og handle slik at barns stemmer blir hørt. Utfra dette engasjementet i arbeidet med barn og familier, skapes interessen for verktøy/metoder. På den andre siden, hvis vi ikke er helt overbevist eller vi er uvitende om betydningen det har å involvere barna, vil vi mest sannsynlig oppleve bruken av verktøy/metoder som en belastning.

9. Konklusjon

I dette sammendraget har hensikten vært å utforske metoder og verktøy som er egnet til fremme kommunikasjon og samarbeid med småbarn. Utgangspunktet for all slags kommunikasjon med barn, er hensyntagen til det enkelte barns kommunikasjonsstiler, deres valg og preferanser, kompetanse de har, egenskaper (kjønn, alder, funksjonshemming, kultur, religion, etnisitet, språk), relasjoner og kontekst.

Med bakgrunn i denne tankegangen bør barnevernsarbeidere legge en «kommunikasjonsplan» sammen med barnet og velge verktøy og metoder som barnet er fortrolig med og som passer problematikken som skal undersøkes. Verktøyene og metodene bør samsvare med barnets valg og preferanser, dets utvikling, dets kompetanse og kapasiteter, dets alder, kjønn, funksjonshemming, seksualitet, religion, etnisitet, språk, kultur og arv og kontekst. Verktøyene som brukes bør være kulturelt og etnisk relevante; det bør være figurer, mennesker og situasjoner som samsvarer med konteksten barnet står i. Verktøyene bør også være tilpasset et barns funksjonshemming.

Det finnes mange verktøy og metoder å velge imellom. Utvalget presentert i denne rapporten er på ingen måte uttømmende. Rapporten er skrevet for å inspirere og oppmuntre barnevernsarbeidere til å bli nysgjerrige og fortsette med søk i litteraturen og på internett, samt å prøve ut i praksis.

Barnevernsarbeidere bør være sensitive i valg og i bruk av verktøy/metoder slik at de tar hensyn til maktubalansen i forholdet barn og barnevernsarbeider. Videre er det viktig å ta hensyn til barnets alder, kjønn, etnisitet, erfaringer, problemstillinger på dagsorden, valg og preferanser hos barnet, kompetansen til barnet (og de voksne som er til stede), samt hensyntagen til kontekstuelle utfordringer.

Den dialogiske tilnærmingen og de deltagende verktøyene som er trukket frem i denne rapporten, kan slik vi ser det, føre til mer anerkjennelse og respekt for barn i krevende livssituasjoner.

Den digitale teknologien gir barnevernsarbeidere og barn nye muligheter fremover, hvilket innebærer at tema kommunikasjon og samarbeid med barn har behov for videre utforskning.

Oversikt figurer

Figur 1: Konseptet PANDA

Figur 2: W. Eerdekens, viser Duplo metoden (NTNU, 2017) (Foto av I.S D. Husby)

Figur 3 and 4: Forskjellig kjønn og folkegruppe (Foto av W. Eerdekens 2022)

Figur 5: Ingen figur

Figur 6: Zero to three, video: <https://www.youtube.com/watch?v=jwQ0NA7GzEg> (hentet 30.04.22)

Figur 7: “How your baby’s sense of sight develops. https://www.babycenter.com/baby/baby-development/how-your-babys-sense-of-sight-develops_10400986 (hentet 04.05.2022)

Figur 8: Kopi av eksempler fra boka til Holmsen: “Samtalebilder og tegninger” – en vei til kommunikasjon med barn i vanskelige livssituasjoner; 2011. Illustrasjoner av Kjell Midthun

Figur 9: Følelseslisten (<https://www.liveworksheets.com/ij1923871xu>, hentet 20.03.22)

Figur 10: “De tre hus” (Leaflet for Professionals: Signs of Safety. HSCB, Northern Ireland, 2019)

Figur 11: “Trollmannen og feen” (Leaflet for Professionals: Signs of Safety. HSCB, Northern Ireland, 2019)

Figur 12: “Hvor fornøyd er du?”

https://nscp.nottinghamshire.gov.uk/media/3r2hxbxa/06d_my_feelings_-children-1-003.pdf (hentet 20.03.22)

Figur 13: “Vondt i magen”. <https://www.blakors.no/ressursbank/vondt-i-magen/> (hentet 20.03.22)

Figur 14; “Alt om meg” <http://www.socialworkerstoolbox.com/all-about-me-direct-work-sheets-activities-booklet/> (hentet 20.03.22)

Figur 15: «Arbeidsbok om mine følelser» <https://hope4hurtingkids.com/resources/My-Feelings-Workbook.pdf> (hentet 20.03.22).

Figur 16: R. Juul demonstrerer bruk av kjegledukker fra boka, Drugli, M. B., & Engen, M. (2004). Spør barn få svar! Samtaler med barn om sosiale relasjoner. Damm 2004. under PANDAs internasjonale uke, Gent, november 2022. (Foto av I. S D Husby).

Figur 17: Familie fra Afrika, lekesett med trefigurer. <https://coloursofus.com/270-multicultural-toys/multicultural-play-figures/> (hentet 04.05.22).

Figur 18: Hei spillet (the Hello Game) (K. Sommerseth and G. Winsnes) <https://www.heispillet.com/> (hentet 20.03.22)

Figur 19: Introduksjonsbilde på nettsiden [Colours of Us](https://coloursofus.com/) <https://coloursofus.com/> (hentet 04.05.2022)

Figur 20: Spillet "Psykologisk førstehjelp" ("Psychological First Aid", S. Raknes). https://www.ark.no/boker/Solfrid-Raknes-Barn-9788205400023?gclid=CjwKCAjwoduRBhA4EiwACL5RP9A6tS6sL8a6M9RmyliNDsSrphONd5vswUG7_i7UZAzxBgBrzP2_DRoCnW0QAvD_BwE&gclid=aw.ds (hentet 20.03.22)

Figur 21: Presentasjon av livsbok <https://www.youtube.com/watch?v=mjzDpLU5a0o> (hentet 04.05.2022).

Figur 22: Appen LifeCity. <https://play.google.com/store/apps/details?id=be.hogent.lifecity&hl=en&gl=US> (hentet 20.03.22).

Figur 23: Bilde fra appen "The Mind of My Own". <https://mindofmyown.org.uk/> (hentet 20.03.22)

Figur 24: "Hjelp! Pappa slår" ("Help! Dad Beats Me"). <https://vfb.no/artikler/hjelp-pappa-slar/> (hentet 20.03.22)

Figur 25: Et eksempel på en avatar i snakkemedbarn. No <https://www.snakkemedbarn.no> (hentet 20.03.22)

Referanser

- Andenæs, A. (1991). Fra undersøkelsesobjekt til medforsker? Livsformsintervju med 4-5 åringer. *Nordisk psykologi*, 43(4), 274-292.
- Bunkholdt, V., & Kvaran, I. (2015). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal Akademiske
- Clifford, G., Fauske, H., Lichtwark, W., & Marthinsen, E. (2015). *Minst hjelp til dem som trenger det mest? Sluttrapport fra forsknings- og utviklingsprosjektet 'Det nye barnevernet'*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Doucet, L. (2019). *Eigen-wijs: inzichten over concrete opvoedingssituaties*. Belgium: Uitgeverij Averbode.
- Eide, G., & Rohde, R. (2009). *Sammen så det hjelper: metoder i samtaler med barn, ungdom og familier*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ferguson, H. (2016). What social workers do in performing child protection work: evidence from research into face-to-face practice. *Child & Family Social Work*, 21(3), 283-294. doi:10.1111/cfs.12142
- Gamst, K. T. (2004). *Barn som vitner : en empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør : utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming*. (no. 27). Institutt for spesialpedagogikk, Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo Unipub, Oslo.
- Gamst, K. T. (2017). *Profesjonelle barnesamtaler: Å ta barn på alvor* (2 ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, L. M. (2018). *HÅNDBOK Hverdagslivsforankrede samtaler med barn og unge*. Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.

- Holmsen, M. (2011). *Samtalebilder og tegninger: en vei til kommunikasjon med barn i vanskelige livssituasjoner* (2. utg. ed.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Husby, I. S. D., Slettebø, T., & Juul, R. (2018). Partnerships with children in child welfare: The importance of trust and pedagogical support. *Child and family social work*, 23(3), 443-450. doi:10.1111/cfs.12435
- Haavind, H. (1987). *Liten og stor: mødres omsorg og barns utviklingsmuligheter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kvello, Ø. (2021). *Samtaler med barn og ungdom. Medvirkning, kommunikasjon og metoder*. . Bergen: Fagbokforlaget.
- Langballe, Å., Gamst, K. T., & Jacobsen, M. (2010). *Den vanskelige samtalen. Barneperspektiv på barnevernarbeid. Kunnskapsbasert praksis og handlingskompetanse*. Oslo: Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress.
- Lefevre, M. (2017). Learning and development journeys towards effective communication with children. *Child & Family Social Work*, 22(1), 86-96. doi:10.1111/cfs.12202
- Lefevre, M. (2018). *Communicating and engaging with children and young people: Making a difference* (2nd ed.). Bristol: The Policy Press.
- O'Reilly, L., & Dolan, P. (2016). The Voice of the Child in Social Work Assessments: Age-Appropriate Communication with Children. *Br J Soc Work*, 46(5), 1191-1207. doi:10.1093/bjsw/bcv040
- Ruch, G., Winter, K., Morrison, F., Hadfield, M., Hallett, S., & Cree, V. (2020). From communication to co-operation: Reconceptualizing social workers' engagement with children. *Child & Family Social Work*, 25(2), 430-438. doi:10.1111/cfs.12699
- Toros, K., DiNitto, D. M., & Tiko, A. (2018). Family engagement in the child welfare system: A scoping review. *Children and Youth Services Review*, 88, 598-607. doi:10.1016/j.childyouth.2018.03.011
- Ulvik, O. S. (2007). *Seinmoderne fosterfamilier: en kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Oslo: Unipub.
- Van Doornik, A. (2021). *Een taal erbij. Het handboek voor systemisch werken met poppetjes*: Acco Learn.